

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

I7 Desembre de 2015

Χαῖρε – Salve – Hola!

El repte del moment

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Tots els ciutadans de Catalunya som conscients de viure uns moments molt carregats d'importància històrica, que cadascú, com és molt natural, viu des de la seva perspectiva personal, però tots ens veiem afectats per un procés que ens produeix una àmplia gradació de sentiments que van des de l'esperança a la incertesa. Els optimistes com jo apostem decididament per l'esperança, però no deixem de sentir una mena de neguit de cara a l'esdevenidor. Els qui hem apostat tota la vida per un humanisme integral i integrador sabem que "els nostres no arribaran mai", com deia Joan Sales a *Incerta glòria*. Però això no obsta perquè mirem el futur amb una certa esperança que supera de molt la recança d'uns temps que mai no havíem considerat definitius ni de bon tros, com a màxim en alguns moments foren bons, en altres simplement suportables i en molts altres penosos i enutjosos.

No voldria escriure una carta als reis demanant tot de regals per als nens que ens hem portat bé. Em conformo a demanar la llibertat per la qual hem lluitat sempre a Montserrat. Demanem llibertat per aportar a la cultura del nostre país el millor que tenim i el millor que sabem fer, llibertat de col·laborar amb les altres institucions públiques o privades amb les quals combreguem en l'anhel de fer del nostre país un poble que estima la cultura, que la valora i que en fa una característica definitiva; reclamem la plena llibertat de ser el que som, perquè nosaltres també ens ho hem guanyat i no volem renunciar al nostre passat ni ens volem vendre la primogenitura, vull dir els ideals que ens han configurat i que tothom coneix. En la situació que probablement arribarà volem carta de ciutadania en un marc de llibertat i d'igualtat amb les altres institucions de cultura.

Si volem prendre el pols a l'actualitat que estem vivint en el Museu de Montserrat, esmentaré en primer lloc la importància capital que ha cobrat l'*Espai d'art Sean Scully* a Santa Cecília de Montserrat i l'*Institut Art i Espiritualitat Sean Scully*, ubicat al mateix lloc, dels quals us parlarem després.

Continuen les donacions que se'ns fan i els préstecs d'obra del nostre Museu a les més variades exposicions. La crisi econòmica va ensorrar moltes institucions i fundacions culturals amb les quals podíem fer activitats, talment que ara rarament les nostres exposicions surten fora. Continuem sense rebre subvencions de la Generalitat de Catalunya destinades al nostre Museu i fa cinc anys que el Servei de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat ens descarta les sol·licituds perquè ens diuen que les retallades els han deixat sense partides per a institucions que no són públiques. Depenem totalment i exclusivament de l'entrada dels visitants, i això té molt mèrit i pocs museus ho poden dir. Però es veu que aquest estiu hem tocat fons. El manteniment de

Santa Cecília significa una despesa considerable i hem rebut ordres estrictes de limitar les nostres activitats. Les exposicions temporals han de ser menys, de llarga durada i que no incloguin despeses extra. Amb això hem hagut de retocar substancialment el calendari i els compromisos contrets amb els artistes. Podem dir que al Museu la crisi ens ha arribat ara. I una altra constatació: ens hem d'espavilar per trobar fons i subvencions per restaurar una part molt important del nostre fons, per fer les millores que qualsevol museu ha de fer i per tirar endavant els macroprojectes que tenim en cartera i dels quals ja us hem parlat en altres ocasions. Com podeu veure, estem ben divertits i, optimistes irreductibles com som, mirem el futur, el nostre i el del nostre país, amb esperança i amb moderada il·lusió. Què passarà?

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

Un trajecte de deu anys acompanyant el Museu de Montserrat

Víctor Oliva
Dissenyador gràfic

La història avança constantment d'acord amb una evolució cíclica, res no és exactament allò que va ser, però tot el que és té arrels en el passat. Fa quasi un segle el meu avi, Víctor Oliva Sala, ja col·laborava amb Montserrat. El 1913 va imprimir *El Sinaí*, el llibre del P. Bonaventura Ubach sobre la peripècia del seu primer viatge a aquell lloc tan significatiu, i també va elaborar *Montserrat*, un llibret turístic en sis idiomes per a divulgar internacionalment la bellesa i singularitat de la muntanya i la importància religiosa i cultural del monestir. A més, la relació d'Oliva Sala amb Montserrat no era

solament institucional, sinó també personal. Es cartejava amb el P. Ubach i amb l'abat Marcet, i també amb altres eclesiàstics de l'òrbita montserratina. Ja fa uns anys que vaig reprendre els camins de l'avi; també jo enllaço passat i present treballant sovint i regularment per al Museu de Montserrat.

Aquest lligam genealògic pot semblar anecdòtic, però va ser clau per a la meua entrada al Museu de Montserrat. L'amic Santi Barjau és un historiador de l'art, gran especialista en les arts gràfiques de Catalunya dels segles XIX i XX, que havia fet la seva tesi doctoral sobre la impremta Oliva de Vilanova i que també era amic del P. Laplana, que li consultava sovint sobre matèries de la seva especialitat. Crec que va ser ell qui va suggerir el meu nom quan el monestir va necessitar un

grafista per a dissenyar l'escut del P. Abat Josep Maria Soler, que havia afaïçonat l'heraldista Armand de Fluvià d'acord amb les estrictes lleis de l'heràldica. A partir d'aquí vaig dissenyar també per a l'abat el paper de carta per als documents oficials i més solemnes.

Ja de bon començament no van caldre literatura ni gaires paraules per notar la sintonia que s'establia entre el P. Laplana i jo. Vaig ser convidat a pertànyer al cenacle d'assessors i col·laboradors del Museu de Montserrat, format per veus molt diverses però totes eminents. Jo sabia que el Museu volia un logotip nou i vaig tenir l'atreviment –prèviament pactat amb el P. Laplana– de presentar-ne quatre propostes a la reunió de març de 2006, que els participants van mirar i discutir amb interès. Unànimement en triaren una, certament la millor i la que continua en ús després de deu anys. Són dues emes de Museu i de Montserrat que s'enllacen i suggereixen igualment les muntanyes montserratines i les dents de la serra, però per damunt de l'emblema històric vaig voler suggerir la sinergia i la flexibilitat que amaren i mouen interiorment aquesta institució. En parlaré més tard.

Vaig ser convocat al Museu de Montserrat pels meus coneixements sobre el grafisme. No sóc ni historiador ni museòleg, i per la condició fonamentalment pràctica del meu treball m'he trobat que sóc un dels col·laboradors més assidus de les activitats del Museu, les quals sovint he de revestir amb una gràfica adient. Em refereixo ara a les nombroses exposicions temporals en les dues sales habilitades que té el Museu. Cada exposició em demana tres o quatre intervencions gràfiques: la tarja d'invitació, la informació mural, el full o fulletó de mà i alguna vegada també el catàleg. Recordo amb especial interès el catàleg, fet a sis mans entre el P. Laplana, Santi Barjau i el qui subscriu, de l'exposició *Recordar per no tornar-hi* (2008) sobre la rica col·lecció de cartells de la Guerra Civil que es conserva a l'Abadia de Montserrat. I també em plau esmentar *Josep Obiols, pintor de Montserrat* (2009), en la qual figuraven els dibuixos previs dels frescos que aquest pintor havia fet a Montserrat durant els anys 40 i 50 del segle passat. En acabar l'exposició, la família Obiols en va fer donació al Museu de Montserrat.

Les donacions constitueixen una altra característica del Museu de Montserrat, i d'aquest fet es desprèn l'heterogeneïtat dels seus fons. El 2012 el museu va organitzar una altra exposició major que portava per títol *Donacions 2000-2012*, de la qual vaig dissenyar també un petit catàleg de 78 pàgines però molt il·lustrat, que pretenia donar raó d'aquest fenomen i sobretot agrair als donants la seva generositat. Aquesta publicació fa comprendre la quantitat, la qualitat i la varietat de l'art que mes rere mes enriqueix els fons del museu.

Un altre capítol a part, connectat amb les exposicions temporals, és el tracte amb els artistes expositors, molt diferents entre ells. Em cal estudiar i comprendre bé la seva obra per a assignar-li el disseny que li escau, respectant sempre la llibertat de l'artista, per a amplificar el valor del seu missatge i sobretot no fer-li mai la competència. Gràcies al disseny d'aquests catàlegs he pogut col·laborar braç a braç amb molts artistes, alguns d'ells de gran talla, per tal d'articular les respectives iconografies amb el *manament gràfic* de la llegibilitat. Per entendre-les, he procurat entrar dins els seus universos creatius i cercar-hi les claus interpretatives de llurs obres; i molt sovint he trobat persones d'un nivell humà exquisit. Personalment, d'alguns d'ells m'ha sorprès el seu tarannà planer i fins i tot humil, com el de Toni Vidal (*Dones*, 2011) o el de Joan Furriols (*El sentit del buit*, 2013). També m'ha impactat la profunditat de Roger Ballen (*Fate*, 2015) i la de Javier Pérez (*Lamentacions*, 2012), o l'excentricitat creativa de Jana Sterbak (*Una presència*, 2014). Més enllà de les respectives particularitats, de tots ells n'he extret enriquidores nocions i visions de l'art i la importància del *feedback* museístic. Sovint he constatat també que bastants d'aquests artistes, en ser convidats a exposar al Museu de Montserrat, d'una manera o altra combregaven amb aquest esperit participatiu i dinàmic que s'hi respira, talment que ells també, a la seva manera, aporten quelcom a aquest relat.

Recordo que va ser especialment enriquidora la visita al taller-arxiu de Ricard Giralt Miracle. Daniel, fill de l'artista, va obrir-ne tots els calaixos per mostrar el material de l'exposició *Imaginar amb la lletra, parlar amb la imatge*, que va tenir lloc al museu el 2010. Contemplar cada treball de l'artista *in situ* significava el redescobriment d'una faceta singular: impressor, tipògraf, grafista, publicista, creatiu... Una figura irreplicable amb la qual s'escriu un capítol imprescindible de la història de la publicitat catalana. També el meu tracte amb

Sean Scully es mereix una consideració especial. Vaig intervenir com a grafista quan Scully, la primavera de 2010, va donar al Museu de Montserrat la seva obra *La muntanya d'Oisin* que em va semblar una pintura imponent. Al començament d'aquest any, 2015, a mida que el projecte de la intervenció de Scully a Santa Cecília prenia cos i s'accelerava, la meua col·laboració era requerida més sovint. El P. Laplana em va demanar que fes la marca de les dues institucions implicades en el projecte: *Santa Cecília de Montserrat*, *Espai d'art Sean Scully* i *Santa Cecília de Montserrat. Institut Art i Espiritualitat Sean Scully*. El disseny em va semblar força evident. Vaig proposar al P. Laplana que demanés a l'artista uns traços seus que donessin entitat i personalitat a les dues marques. La composició tipogràfica havia de conèixer elegantment amb les seves estructures. Vaig conèixer personalment l'artista en una visita d'obres a Santa Cecília: em va impressionar perquè era obert, divertit, savi... i sobretot, proper. Ell situava les peces a les parets de l'església, les movia, les recol·locava, les ajustava. Buscava fins al mil·límetre el lloc idoni per a cada obra. Parlava amb tothom i escoltava tots els suggeriments. El resultat és, per al meu gust, impecable. Un parell de mesos més tard el P. Laplana em va encarregar de donar forma gràfica a un desplegable sobre l'*Institut Art i Espiritualitat Sean Scully* per presentar i fer conèixer aquesta institució nova.

Un museu tan obert de portes endins, com ho és el de Montserrat, també ho serà de portes enfora. Abans us esmentava, parlant del logotip que enllaça les dues emes, la sinergia que batega en l'interior del Museu de Montserrat. El meu nexa amb el museu supera la dimensió estrictament professional d'encàrrec-feina, de pregunta-resposta. Atesa la confiança mútua amb la direcció, de vegades les iniciatives són bidireccionals i poden sortir d'un cantó o de l'altre. Us ho explicaré amb el cas de l'origen d'*El Propileu*.

En un principi el P. Laplana compartia regularment informacions exhaustives sobre les novetats del museu. Per correu electrònic, solia enviar als membres del cenacle una mena de *newsletters* que Francesc Fontbona, amb encert, anomenava “llençols montserratins”. Jo estava convençut de l’interès intrínsec d’aquelles comunicacions, que plantejaven problemes vius i palpitants de museografia aplicada. Un bon dia vaig engrescar el P. Laplana perquè creés un butlletí *comme il faut*, com escau a un museu que començava a ser un museu de referència per a molts. D’aquesta manera va néixer *El Propileu*, de la reconversió d’una comunicació intramurs en una proposta oberta al públic i per al públic. El P. Laplana va consultar aquest projecte als seus superiors i de seguida a uns altres membres del consell d’assessors. Quan vam tenir clar el que preteníem, vam elaborar l’esquema de la revista, amb els seus apartats, els fixos i els variables, i vam donar-li un format modest però digne, amb la tipografia escaient i característica de la revista. El primer número va sortir el gener de 2008 i fins al moment no hi hem hagut d’introduir variacions ni esmenes notables.

La meua interacció amb el Museu de Montserrat es plasma també en la proposta que vaig fer al P. Laplana de crear un petit àmbit expositiu per a presentar al públic les contínues donacions que va rebent el museu. El P. Laplana va comprendre de seguida l’interès i l’abast d’aquesta proposta i, abans d’un mes, es creava dins de l’itinerari de l’exposició permanent, però ben diferenciat d’ell, l’espai *Finestra oberta al dipòsit de reserva*, en què s’emfatitza la importància de les donacions, petites o grans, i a més s’hi destaquen d’una manera periòdica, amb agraïment, algunes obres que es guarden a la reserva, talment que el visitant pot gaudir-ne en aquest petit espai pensat per a aquesta finalitat.

L’existència de la revista i de les altres iniciatives que he esmentat responen a la voluntat que té el museu de fer accessible al públic no solament l’art que guarda sinó també el context humà que ha conduït fins a Montserrat les obres que constitueixen el fabulós fons del Museu. L’altra intervenció meua en aquest sentit va ser l’elaboració de la guia *Museu de*

Montserrat. La sorpresa de l’art (2011), que el P. Laplana va escriure d’acord amb el patró de la maqueta que havíem acordat prèviament. No hi ha textos ni explicacions llargues, sinó petites introduccions i moltes il·lustracions acompanyades d’un text breu en una columna lateral. Vaig esmerçar tot el meu interès per aconseguir una gran netedat gràfica; volia que en obrir qualsevol pàgina del llibre es veiés ordre i equilibri, és a dir, que la publicació traspués coneixements però també sensibilitat i bonhomia. Són 130 pàgines d’un format petit (16,5 x 16,5 cm) de manera que la publicació és versàtil i consultable en qualsevol lloc o moment.

Tal com ho entenc, aquests exemples ens ajuden a veure que la museografia –igual que el disseny i tota altra comunicació– té dos nivells de lectura: significat i sentit. El significat d’una publicació, jo ho entenc així, consisteix en la informació textual i gràfica que el lector-espectador té a les mans. Però més enllà de l’interès que pugui suscitar aquest contacte immediat, existeix una altra dimensió més profunda de sentit, que implica un diàleg i una complicitat de tu a tu entre la publicació i el lector. La meua experiència m’ha ensenyat que el Museu de Montserrat no és un mer expositor d’art, savi i acurat però estàtic i fred, sinó un interlocutor viu que comunica amicalment la comprensió i la interpretació de l’art que exhibeix, en creixement constant, i que convida a entrar en aquest tarannà participatiu i dinàmic.

Acabo aquest article recordant una altra vegada l’atenció que el P. Ubach i l’abat Marcet prestaven al meu avi Víctor Oliva Sala i constato que des de fa uns anys aquella relació s’ha repetit en el meu cas. Me’n sento agraït i honorat per la confiança que em demostra el Museu de Montserrat. La col·laboració en les nombroses iniciatives que configuren la seva marxa m’estimula constantment a aportar-hi com a professional del grafisme el millor de mi mateix.

Exposicions a casa

Ramon Calsina. *Remembrança*

Sala Pere Daura
17 de juliol – 8 de novembre de 2015 (prorrogada fins al 17 de gener de 2016)

Ramon Calsina Garcés
President de la Fundació Ramon Calsina

Ramon Calsina va néixer el 26 de febrer de 1901 a la barriada obrera del Poblenou de Barcelona, un suburbi nascut de la industrialització, que bullia de reivindicacions socials, carac-

teritzat per un marcat dinamisme cultural i associatiu. Allí fou on Ramon Calsina s'obrí a la vida. La família hi tenia una fleca, on el pare, a les nits, feia el pa; la mare el venia de dia i ell, infant, amb el cove a l'esquena, el repartia a uns quants clients en sortir d'escola.

Aquell ambient marcà profundament la sensibilitat artística i humana de Calsina, que en la seva precoç vocació artística va trobar l'instrument per comprendre i judicar un món que li semblava injust i al qual va buscar respostes. Per donar sortida a la seva extraordinària imaginació, necessitava dominar l'ofici, que va aprendre a l'Acadèmia Baixas i després a Llotja. Tots els crítics que han escrit sobre aquest artista han reconegut la seva excel·lència tècnica.

Gairebé no es va moure mai de Catalunya, llevat d'una estada a París. Va fer una cinquantena d'exposicions, la gran majoria a Barcelona, però així i tot, la seva presència mediàtica va ser més aviat discreta. L'escriptor Joan Perucho va arribar a dir que Calsina era un pintor que no havia estat mai de moda. Amb tot, amb el pas del temps, Calsina es va anar consolidant cada vegada més com un artista amb una personalitat pròpia

que sorprèn tothom. Calsina dibuixa i pinta estats d'ànim, sap copsar els sentiments, retrata l'ànima humana amb els seus defectes i les seves vivències, i ho fa sempre des de l'empatia i la proximitat. Aquesta forma d'explicar-se, que pot tenir al darrere un fons literari, podria ser el motiu pel qual molts escriptors eren admiradors i amics seus.

L'obra de Ramon Calsina sorprèn per la seva tremenda varietat i imaginació i per la seva força. De vegades, d'entrada, pot semblar poc amable o bonica, però aquesta primera impressió es transforma amb una mirada més profunda. El seu és un món que ens és proper, quotidià, on pot entrar tothom sense massa explicacions ni guies i sentir-s'hi identificat, perquè, sota una aparença de duresa i de sàtira, hi ha tendresa i amor i, més encara, el desig de trobar respostes transcendentals.

Aquesta exposició és una fita molt especial per a la Fundació Ramon Calsina, que va ser creada amb la finalitat de mostrar l'obra del pintor, dibuixant i gravador Ramon Calsina i Baró, i també el perfil humà de l'artista, ja que totes dues coses van lligades, tal com ja va dir Zeneida Sardà en l'entrevista que li va fer a *Serra d'Or* el febrer de 1984: "Cal conèixer l'home per entendre l'obra d'art i descobrir l'esperit de l'obra escarbotant en la intimitat del creador". L'escaiença d'aquesta exposició a Montserrat es fonamenta en el mateix cognom Calsina, que té el seu origen en la casa pairal d'un indret de la muntanya que porta aquest nom a causa d'un antic forn de calç. El pare de l'artista va néixer al costat d'aquest lloc, al poble de Sant Cristòfol. Per aquest motiu hem titulat la mostra *Remembrança*, que fa referència a un quadre que evoca les llargues estades de l'infant a casa dels avis. L'àvia, el nen i el perfil de Montserrat són presents amb generositat en la seva obra.

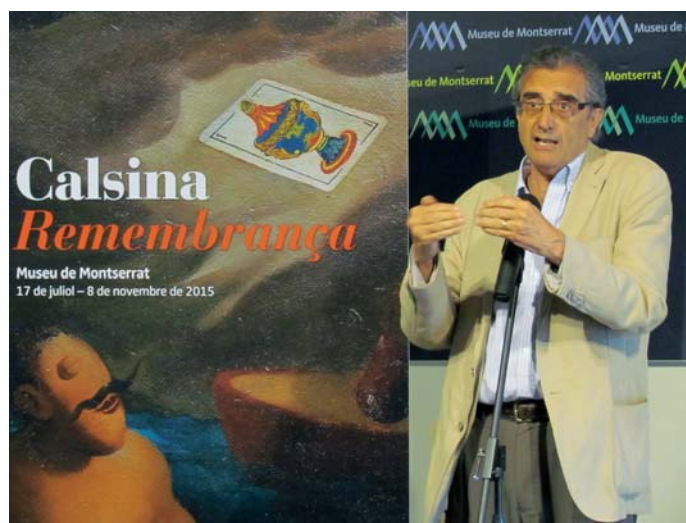
I, finalment, Calsina se sentia espiritualment molt pròxim a Montserrat com a català i com a cristià que cercava en la seva fe les respostes que anhelava.

Cal valorar Ramon Calsina

Francesc Fontbona
Historiador de l'art

En Ramon Calsina va ser un dels artistes més originals de la Catalunya del segle XX. Va ser un pintor, un litògraf i un gravador que, utilitzant un llenguatge convencional, va expressar tota una poètica diferent, pròpia, seva, talment que veient els seus objectes personals, els seus dibuixos espontanis, ens adonem que tot això li venia del que havia vist quan era nen al seu món, al Poblenou. Són evocacions molt diferents a les que faria qualsevol altre pintor, perquè Calsina sempre fa una composició mental en la qual tots els elements que utilitza li surten de les seves membrances; mai no els tradueix fil per randa sinó que els recompon i en fa unes composicions absolutament imaginatives que responen més o menys al que estaven fent els surrealistes a París. La diferència, però, és que els surrealistes de París han passat a la història com els grans creadors d'una part important de la pintura i de l'art del segle XX i, en canvi, Ramon Calsina, que feia el mateix mecanisme mental, com que no estava posat dins d'aquest carril, l'hem de redescobrir molts anys després.

Veiem que Ramon Calsina està molt arrelat a l'art del seu temps, no sols a les arts plàstiques, sinó que també veient els seus quadres ens adonem que són cosins germans del cinema d'aquella època. La manera com il·lumina les escenes, aquestes llums que de vegades surten del darrere ens fan pensar que juga amb les llums com hi jugaven els grans fotògrafs de cinema, els grans càmeres de l'expressionisme alemany o del cinema poètic francès dels anys trenta, etc. És a dir, Calsina és un artista que de tot això crea un llenguatge propi que fa que sigui ben fàcil d'atribuir l'autoria de les seves

obres. Quan veus un quadre de Calsina, saps que allò només pot ser un Calsina, evidentment si el coneixes; si no el coneixes et sorprendràs.

No tinc cap mena de dubte que amb el temps, quan es faci la història de la pintura mundial del segle XX, en Calsina anirà aflorant per l'originalitat de la seva aportació. El fet que avui puguem veure aquí aquesta exposició és molt important, perquè és una manera d'anar consolidant el seu record, d'anar recordant al públic l'existència d'aquest personatge, d'aquest gran creador. Tinc el convenciment que aquesta exposició servirà perquè totes les futures accions que es vagin fent a l'entorn de Ramon Calsina es facin ja damunt d'una plataforma que han construït iniciatives com aquesta del Museu de Montserrat.

La saviesa de Ramon Calsina

Josep M. Soler
Abat de Montserrat

La Bíblia ens diu que hem de recordar els qui ens han precedit i han donat prova de tenir una gran saviesa, saviesa no tant potser com a amplitud de coneixements sinó com a art de viure profund, com a manera d'interrogar-se sobre les coses, sobre el misteri de la vida i de saber-hi trobar resposta.

Jo crec que el pintor Ramon Calsina, del qual inaugurarem aquesta mostra titulada *Remembrança*, és un d'aquests homes savis, un artista que havia après a l'escola de la vida, que denunciava la injustícia i que es plantejava moltes preguntes, unes preguntes de les quals trobava camins de resposta en la seva fe cristiana. Preguntes i respostes queden ben reflectides en la seva obra de pintor, de dibuixant i de

gravador. Una obra molt personal, sense convencionalismes, sense dependre de les modes -com han remarcat diversos crítics- una obra fidel a les seves idees, a les seves preguntes i a les seves respostes. Idees, preguntes i respostes que ell expressa plàsticament amb una convicció ferma fins gairebé els últims temps de la seva vida.

Em plau que una bona mostra de la seva obra es pugui exposar a l'entorn de Montserrat, un lloc que Ramon Calsina va freqüentar de petit, des de Sant Cristòfol, i ens plau encara més, i sobretot, per la proximitat espiritual del nostre autor amb Montserrat, santuari, monestir, tant en la seva qualitat de cristià com en la seva qualitat de català.

Enhorabona a la Fundació Ramon Calsina per haver fet possible aquesta exposició i el desig que per molts anys puguin continuar difonent l'obra de Ramon Calsina, una obra artística, sí, però també plena de missatges per a l'espectador.

Roger Ballen. Venim de la nit

Natalia Castillo Verdugo

Investigadora i crítica d'art contemporani

Destí és una paraula que de vegades sona a fortuna i d'altres a fatalitat. A més, és una paraula que crida, que provoca, i és aquesta una de les característiques més especials de *Fate*, mostra que reuneix 35 fotografies de les sèries més representatives de l'artista i fotògraf Roger Ballen (Nova York, 1950), que destaca en la seva feina per retratar l'estranya i gairebé monstruosa realitat dels habitants de les zones rurals i dels suburbis a Sud-àfrica.

Aquesta exposició convida l'espectador a enfrontar-se a la dicotomia que planteja aquest terme; aquí Roger Ballen pren les cartes, les barreja i ens convida a jugar. A quin joc? Al que cadascú triï, atès que les seves fotografies són cridades a parlar de tot. Ballen ens ofereix les dades a partir de les quals cadascú n'elabora un significat.

És difícil determinar on comença i on acaba l'univers fotogràfic de Roger Ballen, però és una certesa que en el seu treball coexisteixen el dolor i l'esperança. La seva exploració, que més que creativa és humana, l'ha portat a elaborar diferents sèries –cadascuna més abstracta que l'anterior– on persones, objectes i animals construeixen relacions torbadores i màgiques; atorga protagonisme a l'absurd per parlar de la fatalitat que viu i mor als ulls dels habitants d'aquests suburbis dia rere dia.

Fer fotografies és una ciència i un art que Ballen coneix molt bé. Des dels 13 anys, quan la seva mare va ser contractada com a editora gràfica de l'Agència Magnum, ha estat en contacte amb la fotografia. Va ser una passió que va créixer amb el temps i que, finalment, quan els seus estudis de geòleg el van dur fins a Sud-àfrica als anys 80, es va convertir en un tot i en el punt de partida d'una carrera que avui compleix més de 40 anys i que deixa com a resultat una de les obres fotogràfiques més commovedores i de segell únic al nostre món.

Roger Ballen és un miner a qui li interessa excavar a les parts més profundes de la ment humana i així generar “fortes declaracions psicològiques”, com afirmava en una de les últimes entrevistes. Per això el significat que amaga la seva obra és complex, però suficient perquè cadascú dels qui ens hi trobem entenguem que és un artista que no segueix els paràmetres generals de l'art sinó els seus particulars.

Ha creat el seu propi món, on viu, i amb les seves fotografies ha fabricat una porta per convidar-nos a veure aquest món tan demolitor i exquisidament estrany que no passa desapercebut i que s'instal·la en l'interior de qui el veu; ens obliga a obrir els ulls i a ser conscients d'allò que hi ha més enllà dels murs. Amb la singularitat que el caracteritza, exposa una versió de la condició humana tan inquietant, que tractar d'entendre el veritable significat de realitat o, més encara, de bellesa, esdevé una experiència reveladora.

Roger Ballen té l'habilitat de l'orador i l'escriptor per evocar emocions i sentiments mitjançant les seves instantànies, sempre quadrades i en blanc i negre. La seva obra ens ha per-

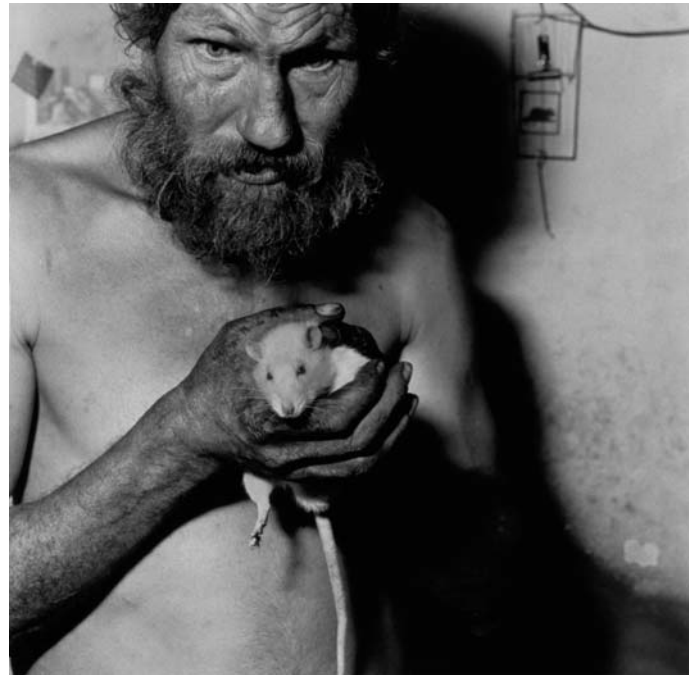
més entendre que venim de la nit i que sempre en tornarem amb una idea més clara del que és la fatalitat. És un home a qui no li agrada pensar les paraules, però que ha fonamentat una obra que se'ns presenta com una declaració que, a més, està delineada per una bellesa tan sublim que, paradoxalment, fa que el món sembli un lloc menys nociu per viure-hi. Així que, com passa amb el destí, cadascú decideix si l'accepta o s'hi resisteix.

El fat i la compassió

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Més que emocionar, Roger Ballen és un artista que commociona. Cada fotografia seva és un revulsiu que sotragueja la sensibilitat del burgès egoista que tots portem dintre, que qüestiona l'ansiosa recerca de confortabilitat que és el motor de l'economia i l'ideal de vida occidental. L'artista és un subversiu que escup a la cara de la prepotència establerta com a normalitat mundial. Ballen és sud-africà de Johannesburg, però la misèria i l'abjecció que en aquesta exposició de fotografies ofereix a la nostra consideració no és la manllevada

L'exposició de Roger Ballen porta el nom de *Fate*, destí, fatalitat, averany. És el *fatum* dels llatins o l'*ananké* del grecs, allò d'inevitable al qual estan sotmesos fins i tot els déus, i que pesa com una llosa sobre la condició humana. Aquesta és la impressió primera i punyent que ofereix aquesta exposició de 35 fotografies. Tanmateix cada imatge provoca a l'espectador que no té pressa uns interrogants diferents. Una estranya bellesa de llum i de premeditada composició redimeix cada fotografia del pes que comporta, i ens fa albirar una dimensió amagada d'innocència que sol·licita una mirada compassiva en el sentit més fort i original de la paraula: com-patir (patir amb), compartir les sofrances, perquè en el destí de la humanitat tots som solidaris els uns dels altres. L'economia submergida del dolor, d'una manera o altra, ara o més tard, és comuna a tota la humanitat.

de l'*apartheid* sinó aquella que és inherent als febles, als xacrosos, als arraconats o llençats enmig de les immundícies, siguin infants, siguin ancians, blancs o negres, homes o dones de tot el món. Les infraestructures de les clavegueres de la pobresa són mundialment molt semblants, parlen el mateix llenguatge de resignació, desesperança, absència, por, anhel de tendresa, simbiosi amb el món animal, degradació tolerada pacíficament com un fet natural, com la calor i el fred.

Si la bellesa redimeix, la compassió santifica. Els ulls compassius que esguarden amb tendresa aquests subjectes lacerats en el seu entorn atrotinat, desendregat i brut, injecten en aquests éssers una dimensió de gràcia que supera el pes de la fatalitat i de l'*ananké*. En tant que poden ser receptacles de l'amor d'aquell que els mira amb ulls tendres, els pobres degradats poden esdevenir subjectes que estimen els seus connaturals. Aquella economia submergida del dolor, per la compassió, pot ser transfigurada en una nova economia universal d'amor que guareix les ferides i les glorifica. Us convido, doncs, a veure l'exposició de Roger Ballen amb uns ulls oberts a la dura realitat humana, ulls que indaguen, ulls afinats que cerquen afinitats, ulls compassius que ens facin créixer en humanitat.

“Des de l’abisme”

Josep M. Soler
Abat de Montserrat

Sobten les fotografies exposades. Sobten els dos títols dels comentaris que encapçalen el quadern-catàleg: *Venim de la nit* i *El fat i la compassió*. Som confrontats, avui, amb una sèrie de realitats humanes que l’obra de Ballen reflecteix d’una manera artística. Vol tocar-nos, vol commoure’ns amb aquestes imatges de misèria, de marginació, de dolor, d’uns éssers que tenen la mateixa dignitat que nosaltres. Amb la seva manera de representar cada fotografia ens incita, però, a la compassió solidària. A no quedar-nos instal·lats en la nostra comoditat. Podem contemplar una realitat humana dura, davant la qual no podem quedar impassibles. El que Ballen retrata és només una petita part del dolor i de la marginació. Però en el món n’hi ha una quantitat impressionant.

Venim de la nit i sembla que el nostre destí sigui continuar sempre en la nit. Però no és així. A partir de la tradició bíblica, que comparteix el nostre autor, llegim aquestes fotografies com un crit des de la postració, des de l’abisme humà, fet de foscor, de por, de solitud, de dolor, de marginació i exclusió, de desesper, de mort. Crida més la situació que presenta la fotografia que no pas l’expressió dels personatges.

Aquest crit des de l’abisme no és un crit en el buit. El salmista l’adreça a un tu: “Des de l’abisme us crido, Senyor” (cf. Ps 29). Confiant en aquest tu podem travessar la foscor i esperar “com els sentinelles esperen el matí” (cf. Ps 29). I així, de la mateixa manera que l’aurora fa tornar la llum, confiïm que Déu ens atorgarà el seu favor, el seu alliberament generós.

L’entorn mateix de Montserrat, on es presenta aquesta mostra, ens diu amb el seu Santuari i el seu Monestir que la nit és preludi del dia i la fosca, de la llum.

Som invitats a superar els fets, que no són tals, i a obrir-nos a la compassió, a la misericòrdia, a la construcció d’un món més just. Aleshores brillarà en el nostre interior una gran llum.

Ambaixades i ambaixadors

Monet – Lost in translation

Aros / Art Center Basel.
Aarhus Kunstmuseum (Dinamarca), 9 d’octubre de 2015 – 10 de gener de 2016.
Comissària: Maria Kappel Blegvad.

És una exposició de gran nivell que exhibeix una cinquantena de quadres dels grans impressionistes (Pissarro, Degas, Sisley, Morisot, Guillaumin, Renoir, Gauguin), entre els quals n’hi ha disset de Monet, i entre aquests disset, el nostre *Falaise et Porte d’Aval par gros temps*. Aquesta exposició pretén mostrar la fal·lera de viatjar que tenien els impressionistes en recerca d’un contacte immediat amb la natura i la càrrega programàtica i emotiva que el *plein air* tenia per a ells. Han editat un esplèndid catàleg de tapa dura on el nostre quadre es reproduït (p. 165) i inserit en el seu medi ambient al costat d’altres quadres de Monet i d’altres artistes que pintaren el mateix tema.

El Greco. La mirada de Rusiñol

CaixaForum Zaragoza, 11 de novembre de 2015 - 7 de febrer de 2016.
Comissàries: Vinyet Panyella i Nadia Hernández.

L’exposició que va organitzar la Fundació Francisco Godia de Barcelona al final del 2014, de la qual ja vam parlar a *El Propi-*

leu – 15, p. 11, ha anat recalant a Palma i ara darrerament a Saragossa, on figura el nostre quadre *Calvari de Soneja*, de Santiago Rusiñol, com a exponent de la vena mística del

Rusiñol finisecular empeltada amb la d'El Greco. També n'han editat un bonic catàleg amb textos de Francesc Fontbona, Vinyet Panyella i Eric Storm, entre d'altres.

El Greco in Italia. Metamorfosi di un genio.

Treviso. Casa dei Carraresi, 24 d'octubre de 2015 – 10 d'abril de 2016.

Comissari: Prof. Lionello Puppi.

Per tal de celebrar també a Itàlia el centenari d'El Greco, tres institucions culturals, amb el recolzament del Ministeri de Cultura d'Itàlia, han organitzat una exposició que posa en relleu l'etapa italiana d'aquest gran artista. Precisament a Itàlia, i sobretot a Venècia, una ciutat a cavall entre Orient i Europa, fou el lloc on El Greco trobava les afinitats culturals, passant per l'alambí de la pintura de Tiziano, Tintoretto i d'altres, i on el Theotokopoulos va congriar el seu estil característic que un cop instal·lat a Toledo el farà immortal.

leg d'aquesta exposició, el Dr. Puppi va topar casualment amb la *Magdalena* d'El Greco que es conserva en el nostre museu.

Faltaven només tres setmanes per a la inauguració de l'exposició d'El Greco a Treviso i amb tota urgència ens va demanar una fotografia d'alta resolució del nostre quadre i tot seguit va fer venir a Montserrat un tècnic per inspeccionar directament la pintura i el suport. El primer examen organolèptic va ser molt positiu i el quadre ha viatjat a Treviso, on és exposat al costat mateix de *La Magdalena penitent* d'El Greco del Museu de Budapest.

Mai el Museu de Montserrat no ha prestat per a una exposició un quadre que hagués generat dubtes. Aquesta era la primera vegada i ho vam fer amb la condició que la institució que demanava el nostre Greco es comprometés a aclarir l'enigma referent a l'autenticitat que pesava sobre el nostre quadre.

El Dr. Puppi va escriure al director del MDM: *“Non abbia dubbi intorno alla autografia del dipinto di Montserrat... che la Maddalena di Montserrat possa essere stata dipinta dal Theotokopoulos alla vigilia della sua partenza per la Spagna e che abbia costituito il modello delle opere di egual soggetto realizzate nei tempi avvenire della sua attività.”*

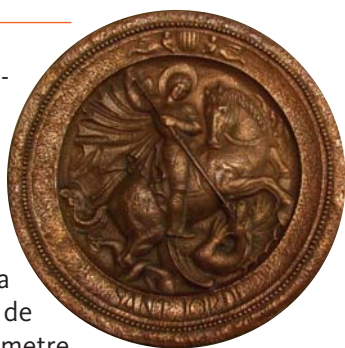
El catàleg inclou la fotografia del nostre quadre, però no hi hagué temps de modificar el compendiós text que l'acompanya. Aprofitant l'ocasió i l'entusiasme del Dr. Lionello Puppi, el nostre quadre serà sotmès a una sessió de radiografies i a un estudi reflectogràfic a Venècia i l'exposició de Treviso acabarà amb un simposi sobre el tema *El Greco in Italia*, on el comissari exposarà les conclusions del seu estudi sobre el nostre quadre.

Quan tinguem a mà tota la informació, us en comunicarem els resultats definitius.

Llibre de registre. Últimes donacions

Un plat de Joan Rebull

La Sra. Mercè Jané, com a presidenta de la Fundació Josep Jané, en reajustar el fons de la col·lecció etnològica de Torrebesses, que depèn d'aquella fundació, va pensar en el Museu de Montserrat com a lloc de destinació d'un plat de coure repicat de 40 cm de diàmetre signat per Joan Rebull, que ens va portar el 9 de juny. Aquesta peça no està ressenyada al catàleg raonat de Joan Rebull, però Albert Mercadé, que n'és l'autor, ens ha assegurat que no hi ha motiu per a dubtar de la seva autenticitat ja que en l'obra de Rebull hi ha casos semblants i que es tracta d'una obra menor d'aquest gran autor, desconeguda fins ara i que caldrà tenir en compte.

Cinc pintures de Laurent Jiménez-Balaguer

Mentre muntàvem l'exposició de Laurent Jiménez-Balaguer al Museu de Montserrat, el propassat mes de març (*El Pro-*

pileu-16, p. 4), l'artista ens va comunicar el seu desig de deixar un bon estoc de quadres seus en senyal d'agraïment i d'amistat personal per al fons del museu. Laurent va morir malauradament el 16 d'abril. En desmuntar l'exposició de Montserrat, Marie-Thérèse, la seva viuda, que coneixia la voluntat del seu marit, ens va tornar a oferir les obres de l'exposició que consideréssim més escaients per al museu. Amb

Albert Mercadé, bon coneixedor de l'obra de Jiménez Balaguer, vam seleccionar cinc obres, que s'afegeixen a les tres seves que ens va donar el 2012 (*El Propileu* – 11, p. 15).

Vam procurar que hi entressin les diverses etapes i modalitats del pintor. De la primera època barcelonina: *Sans titre*, 1956, oli sobre tela, 148 x 114 cm; de les quadrícules

metàl·liques: *Renaissance*, 1987, 150 x 110 cm; i dels collages expressionistes: *Sans titre*, 1990, 162 x 196 cm, *Avant-après*, 1992, 193 x 149 cm, i *Attaches de mer*, 2001, 97 x 130 cm.

Una obra d'art cinètic de Jordi Pericot

Jordi Pericot ha estat sempre a l'avantguarda de l'art i de les ciències de la comunicació audiovisual de Catalunya, una matèria de la qual ha estat catedràtic a Elisava i a la Universitat Pompeu Fabra durant molts anys. És sens dubte l'artista català que amb la seva obra ha investigat més i millor l'anomenat art cinètic, un concepte de pintura que fins ara era ben absent al nostre museu. Per l'estima que Pericot té envers Montserrat –ell va ser un dels participants a la històrica tancada d'intel·lectuals a Montserrat el desembre de 1970– va adjudicar al Museu de Montserrat una obra seva ben emblemàtica de les que té al Museu del Masnou. La seva refe-

rència és: *Espai segons les lleis de l'atzar*, 1972, metacrilat metal·litzat i pintura, 120 x 120 cm. És un quadre amb història, ja que va participar a la Biennal de Venècia de 1972, a una exposició a Oslo, 1974, i a d'altres llocs.

Un quadre de Francesc Casademont

Francesc d'A. Casademont "Le Vieux" (1923-2007), com solia signar les seves obres, era un vell i bon amic de Montserrat, parent del nostre P. Guiu M. Camps, hoste assidu de l'hostatgeria del monestir. La seva viuda Maria Àngels Mercader ha volgut incrementar el record que guardàvem de Casademont amb la donació d'un altre quadre seu, *Ametllers florits*

i serralades, 1993, oli sobre tela, 130 x 162 cm. És el més gran i important dels quatre quadres de Casademont que tenim a Montserrat.

El MDM restaura Un Ecce Homo derivat d'Annibale Carracci

Montse Puchades, de Manresa, és una de les restauradores més habituals del nostre museu. Per tal de presentar un treball de final de grau, ens va demanar un quadre del dipòsit de reserva que es trobés en condicions ben precàries, però que tingués algun interès històric i artístic. Al nostre fons de reserva malauradament no manquen obres d'aquestes caracte-

rístiques. En vam triar una de dimensions reduïdes, seriosament deteriorada, tot i que les carnades semblaven originals i bastant íntegres; era una obra mai estudiada i mai presa en consideració. La restauradora, a més de fer el seu ofici de netejar, consolidar i reintegrar les parts deteriorades del quadre, l'ha estudiat a fons.

En la neteja ha aparegut l'anagrama de les lletres "SY" encaixades, que és sense cap mena de dubte el senyal de propietat del canonge Yglesias, que va donar a Montserrat, el 1827, la seva esplèndida col·lecció de quadres, una de les millors que hi havia a la Barcelona del final del XVIII. Malauradament, molt pocs anys després van ser requisats per les lleis de desamortització i perduts, i només se'n van salvar uns pocs, entre els quals aquest que ha restaurat la Montse Puchades.

L'altra descoberta seva ha estat la d'haver trobat l'original, del qual el quadre de Montserrat és una modesta còpia del

segle XVII. Es tracta d'una *Coronació d'espines*, d'Annibale Carracci (Bolonya, 1560 – Roma, 1609), que es troba a la Pinacoteca Nazionale de Bolonya. La còpia montserratina és fidel en els trets més generals, però hi ha variacions importants; el Crist de Carracci mira cap avall mentre que el montserratí clava la mirada al cel. Les diferències són encara més notables en les actituds dels botxins. La restauració de Montse Puchades ha estat molt profitosa, no solament perquè amb aquest treball ha aconseguit amb escreix els mèrits per obtenir el grau al qual optava, sinó també perquè ha posat en valor una obra prou interessant del segle XVII fins ara desconeguda.

Noies al balcó d'Alfred Figueras

El 2012, la Sra. Clàudia Figueras ens va fer arribar un excel·lent quadre del seu pare, el pintor Alfred Figueras (1898-1980) (*El Propileu* - 11, p. 16). És un quadre de notable

interès en l'obra d'aquest pintor de les preavantguardes de Catalunya, que sempre havia presidit el saló de casa seva. Fins ara no li ha arribat el moment de restaurar-lo i presentar-lo en el Museu de Montserrat. L'obra es trobava en condicions normals, però li calia passar per mans expertes perquè recuperés la nitidesa que li correspon. El títol de l'obra és *Noies al balcó*, 1931. S'ha ocupat de la seva restauració Gisela Bosom, una altra restauradora habitual al MDM. La seva intervenció ha consistit especialment a tensar i clavar la tela amb elements més actuals, reparar les zones clivellades per evitar nous desprendiments, eliminar el vernís oxidat, netejar superficialment la brutícia acumulada, especialment excrements d'insectes, restituir pèrdues de policromia, i actuar també sobre el marc. Esperem exposar-lo ben aviat a la vista del públic visitant.

La inauguració de Santa Cecília de Montserrat

Espai d'Art Sean Scully

Des de feia gairebé dos anys, quan vam saber que les obres de restauració de la Diputació de Barcelona a Santa Cecília anaven de debò, Sean Scully ja ens va dir que el seu treball a Santa Cecília s'havia d'inaugurar el 30 de juny. Aquesta era, doncs, una data cantada. Després vam saber que era el dia del seu aniversari, que aquell dia faria 70 anys rodons. Per nosaltres, perfecte!

A mida que s'acostava la data rebíem notícies que ens feien variar els plans, i com s'esdevé habitualment amb Scully, sempre en millor i de més nivell. L'artista va convidar molts dels seus amics i col·leccionistes dels Estats Units i d'arreu del món, i Santa Cecília té una capacitat molt reduïda, on no cabrien ni tan sols els amics de l'artista.

Va semblar oportú dividir la inauguració en dues etapes, una primera de caràcter més aviat eclesial per als monjos de Montserrat i les monges de Sant Benet, que van viure a Santa Cecília des del 1940 fins al 1954, i la segona seria la inauguració civil i de portes enfora. Per a la celebració religiosa, a causa del calendari vam triar el dissabte 27 de juny, tot i que l'artista no va poder ser-hi present perquè es trobava a Irlanda. Les dues comunitats van cantar en gregorià l'antifona *Caecilia, virgo gloriosa*, el P. Abat va fer una pregària de benedicció, i acabat, el P. Josep de C. Laplana va explicar a les dues comunitats l'origen i el significat de la intervenció artística de Sean Scully.

La inauguració civil va ser una mica més complexa. Atesa l'expectació que hi havia en el món de la cultura de Barcelona i entre els amics de Montserrat i del museu, vam haver d'establir, molt a contracor, el *numerus clausus*. Sempre és penós haver de fer selecció i tancar portes, però no hi havia

més remei. Amb tot, finalment passàvem de les dues-centes persones. Hi havia un desplegament molt significatiu de premsa i televisió, tant la catalana com la britànica, que Sean Scully va atendre amb la simpatia que el caracteritza. La visita a l'interior de Santa Cecília va ser esglaonada per grups lingüístics.

En aquest acte, per part del monestir hi assistien el P. Abat, que el presidia, i els pares Prior, Administrador i Josep de C. Laplana. També hi presidien el Conseller de Cultura, Honorable Sr. Ferran Mascarell, el President de la Diputació de Barcelona, Sr. Salvador Esteve, l'alcalde de Marganell, Sra. Anna M. Garcia, el president del Patronat de la Muntanya, Sr. Joan Rigol, el president del Conca, Carles Duarte, l'artista Sean Scully i el galerista Carles Taché. Reproduïm les paraules en català, castellà i anglès que va adreçar el P. Abat als concurrents:

"Em plau donar la benvinguda a les autoritats, a les personalitats del món de l'art i de la cultura, als amics del Museu de Montserrat i a tots els altres que heu vingut a la inauguració d'aquest espai.

It's a pleasure to welcome Mr. Sean Scully and so many friends of him, coming here from different countries for the inauguration of this place of art and spirituality.

Avui és una fita important per la més que mil·lenària història de Santa Cecília de Montserrat. És una fita nova, però que té continuïtat amb el que aquest lloc ha estat des dels inicis. Amb l'espai d'art i espiritualitat que avui inaugurem, s'amplia l'àmbit de diàleg entre l'Església, la cultura i l'art contemporani en el marc únic d'aquesta muntanya de Montserrat.

En la tradición monástica benedictina, tan presente en esta montaña de Montserrat, Santa Cecilia continuará siendo un lugar de oración, de espiritualidad, de acogida, como lo fue desde

sus inicios en el s. X. Pero ofrecerá nuevas perspectivas con la simbiosis entre la antigua construcción románica y el arte de Sean Scully. La hermosura del románico unida a la de la pintura abstracta de este autor, transmiten un mensaje de sobriedad, de armonía, de belleza, de equilibrio, de calidez; en una palabra: de espiritualidad. Es un mensaje plástico que llega al interior de quien lo contempla y le hace intuir la presencia inefable de la Belleza absoluta, en la vivencia misma de la precariedad y del sufrimiento humano.

Nuestro deseo es crear un espacio de silencio, de contemplación, de celebración litúrgica cristiana, en torno al cual se organicen periódicamente actividades espirituales y culturales para favorecer un diálogo fructífero entre el arte y la fe, entre el arte y la búsqueda interior del hombre y la mujer contemporáneos. En tanto que monjes, lo hacemos desde la conciencia de que la fe debe traducirse, hoy como en el pasado, en cultura y en encuentro. Efectivamente, queremos que este conjunto de Santa Cecilia de Montserrat salga al encuentro de los anhelos humanos más profundos, de las preocupaciones de nuestros contemporáneos, de sus oscuridades y sufrimientos para invitarles a encontrar la luz y la belleza, la razón de ser y la medida de las cosas, el sentido de la existencia.

I wish to express, on behalf of all of us, our congratulations to Mr. Sean Scully in his seventy birthday; and also express the gratitude of the monks of Montserrat to him for choosing Santa Cecilia in order to create, through his paintings, a space of peace and contemplation; a space which offers also the possibility of insight and soften the sorrows of the hearts, a space of culture and dialogue between art and faith. All these things very well inserted in the Mediterranean light and colours and in great harmony with the Romanesque church.

Vull agrair, també, la col·laboració decisiva de la Diputació de Barcelona en aquest projecte, i ben particularment del seu President, el Sr. Salvador Esteve, que des del començament va recolzar-lo. L'agraïment s'estén, també, a tots els que amb el seu treball i el seu consell han fet possible la restauració de l'església i el condicionament dels espais adjacents.

A tots vostès, els desitjo que, malgrat la calor d'avui, puguin fruitir d'aquest espai d'art i espiritualitat de Santa Cecília amb la presència d'unes obres molt notables de Sean Scully, així com de l'entorn natural que envolta aquest paratge.

Paraules d'agraïment de Sean Scully en la inauguració de Santa Cecília de Montserrat.

"M'agradaria donar les gràcies a la gent de Catalunya per la invitació a actuar en aquest tresor de la muntanya de Montserrat."

A continuació, la traducció de l'original en anglès:

"Vull expressar el meu agraïment a tots els meus amics que han vingut des de molt lluny, alguns de la Xina. Estic molt commogut per la seva assistència. És fantàstic! També heu vingut de França, d'Amèrica i d'altres punts d'Europa. Gràcies a tots per l'esforç!"

Com podeu veure, és un entorn preciós. Jo no entenc exactament com s'ha esdevingut tot això que hem fet, però sospito que la generositat d'aquesta gent no trobaria un paral·lel en cap altre lloc del món. Ningú no em va dir res sobre què havia de fer i estic segur que hauria pogut pintar el que hagués volgut.

Hi ha una arrelada idea de llibertat a Catalunya i també una forta relació amb la meua petita i pobra Irlanda, un altre país que ha patit molt, i això ens agermana. Potser per aquest motiu m'han donat carta blanca; no n'estic segur del tot, o potser simplement és perquè no és fàcil discutir amb mi... Bé, sigui com sigui, em van donar total llibertat, i vaig fer el que volia fer, i òbviament de forma natural va acabar sent el que jo volia que fos. Aquí ho teniu.

Moltíssimes gràcies i que Déu us beneeixi. Gràcies a tots per haver vingut."

Paraules de l'Honorable Sr. Ferran Mascarell, Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya:

"Vull expressar-vos l'agraïment en nom del Govern de Catalunya per aquesta nova aportació de Montserrat a la vida cultural del nostre país. La vostra contribució és notable, és més que significativa, ho sabem tots, des del punt de vista del que representeu

com a expressió de construcció de valors i idees, també a través de la vostra aportació a la nostra vida artística a través del museu, magnífic, i evidentment, a través de la vostra tradició editorial tan important i llunyana en el temps, la primera expressió justament d'aquesta activitat a Catalunya.

Per totes aquestes raons avui feu una altra aportació més que em penso que cal valorar i significar. Feu una connexió molt notable entre el que ha representat el romànic a casa nostra i el que representa la contemporaneïtat artística en un grau molt elevat: donar forma contemporània a la nostra tradició. I ho feu a través d'un pintor reconegut que hi ha posat tot el que ell té, tota la seva voluntat com a artista per fer possible aquest encontre entre les millors tradicions del nostre país. En aquest cas, doncs, una aportació de contemporaneïtat és una aportació que valorem i que em penso que és per a nosaltres un signe enormement positiu, que posa en relleu la vitalitat de Montserrat i el que aporta a la nostra vida cultural. Aquí s'han forjat valors, aquí s'han forjat idees, aquí s'han forjat diàlegs, aquí s'han forjat encontres... moltes de les coses que nosaltres identifiquem com aquesta "idea of liberty" que esmentava abans en Sean Scully.

Per totes aquestes raons us agraïm aquesta nova, novíssima aportació. Estic convençut que aquest lloc esdevindrà un referent per aquesta necessitat que tenim, des de tots els punts de vista, d'amplificar la nostra pròpia mirada sobre l'esperit, sobre l'espiritualitat. No és una novetat a Catalunya, que aquest any proper celebrarem l'aniversari de Lluïl. Tenim aquells mestres del romànic que, de fet, pensaven en aquests termes, tenim tot allò que representa el vincle amb aquells homes de fa un centenar d'anys, en Maragall i companyia, que justament pensaven en aquests termes. Aquesta és una realitat que avui vosaltres reforceu i per això penso que cal agrair-vos-la. A partir d'avui poseu a disposició de tots un indret on els valors i la dignitat de l'ésser humà troben una expressió senyera a través d'aquest encontre entre la vida, el pensament i l'esperit.

Per totes aquestes raons, us agraeixo aquesta aportació que feu, en nom propi i en nom del President del país."

Del New York Times a Vogue

Raül Maigí

Auxiliar de direcció del MDM

L'atracció mediàtica que suscita Sean Scully a escala internacional és extraordinària. I la inauguració del nou centre d'art a Santa Cecília de Montserrat ens ha demostrat el gran poder de seducció que l'artista genera als mitjans de comunicació d'arreu del món. Òbviament, estem convençuts que el projecte s'ho mereix, perquè conjumina d'una manera especial i única mil anys d'història: del romànic original del segle X a l'art contemporani més actual. Però el pes específic de Scully és indubtable.

Així ho demostren les desenes d'articles i entrevistes que ha generat el nou Espai d'Art Sean Scully de Santa Cecília de Montserrat. Segurament cap altra institució cultural catalana ha assolit un ressò semblant en els darrers anys, per la quantitat i dimensió dels impactes: *The New York Times*, la *BBC*, *The Guardian*, *Newsweek*, *Financial Times*, a més de tota la premsa catalana i espanyola.

La inauguració va tenir lloc el 30 de juny. El Departament de Premsa i Comunicació de Montserrat va organitzar un bus

des de Barcelona per als periodistes que venien de la capital catalana, mentre que diversos mitjans internacionals van arribar a Montserrat convocats pel gabinet del mateix Scully, i fortament atrets per la novetat que representa la seva actuació en una església romànica. Tothom ha coincidit a assenyalar que es tracta d'un referent artístic al sud d'Europa, a mig camí entre la Rothko Chapel de Houston (EUA) i la Chapelle du Rosaire de Matisse a Vence (França).

Els elogis de la crítica especialitzada han estat unànims. L'edició internacional de *The New York Times* obria la secció de Cultura l'1 de juliol amb el poètic titular "Painting from the heart, to the heart". Per a Sean Scully, que el dia de la inauguració va complir 70 anys, l'article de Rob Sharp al NYT va ser un dels millors regals d'aniversari, segons ens va expressar ell mateix. La versió americana ho enfocava de forma més descriptiva: "Artful reflection: Restoring a Spanish monastery with bursts of color". El diari anglès *The Guardian* destacava les declaracions de Scully en què definia així la seva intervenció a Santa Cecília: "One of the most 'significant and important' works of his career". El *Financial Times* destacava "Sean Scully's hymn to high art in Spain".

Els cronistes estrangers, meravellats per la bellesa de l'indret i per la transformació interna de la capella, es preguntaven "per què això?", "per què aquí?" I sempre trobaven tres respostes bàsiques: l'amistat de Scully amb el P. Laplana, la connexió i l'estima que l'artista sent per Montserrat i el lligam amb Barcelona, ciutat on té residència i estudi des de fa anys.

La nòmina de mitjans internacionals que n'han parlat és extensa: *Irish examiner*, *Il Giornale dell'Arte*, *The Sunday Times Magazine*... És important subratllar que, gràcies a la multiplicació de l'efecte mediàtic, Santa Cecília ha arribat a tots els racons i a públics allunyats de la realitat cultural montserratina. En aquest sentit, una de les entrevistes més peculiars va aparèixer a la revista de moda i tendències *Vogue*, amb el titular "De lo humano y lo divino".

Naturalment, el públic de casa nostra ha pogut seguir la informació a través dels mitjans més propers. Cal destacar articles en profunditat com el de Mercè Ibarz a *El País* o l'entrevista a *La Contra* de *La Vanguardia* per l'impacte que genera: "Viure és una oportunitat de lluitar per l'ànima del món", declarava Scully. La llista de mitjans nacionals i estatals és amplíssima: *El Periódico*, *El Mundo*, *Ara*, *El Punt Avui*, *TV3*, *TVE*, *La Razón*, *La Vanguardia*, *ABC*, *Regió7*, *El País*... També les principals agències de notícies hi van assistir: *EFE*, *ACN* i *Europa Press*. I altres capçaleres com *El Temps*, *Catalunya Cristiana*, *Serra d'Or* i *L'Avenç*, sense oblidar els innumbrables portals d'internet i blogs especialitzats en art que n'han parlat.

El fet que Scully signés el cartell d'enguany de les festes de la Mercè va fer que moltes cròniques recordessin l'acció recent a Santa Cecília. Diaris com *Regió 7* o *El Periódico* van aprofundir durant l'estiu amb grans articles que entraven al detall de la intervenció i, recentment, encara hem pogut veure la llarga entrevista que li han fet al programa artístic d'Irlanda *The Works*, a RTÉ Television.

L'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Sempre vam ser conscients de la singularitat i de la importància que implicava la intervenció de Sean Scully a Santa Cecília de Montserrat i també que la nova Santa Cecília no

podia ser simplement un espai museístic. Recordo que alguna vegada vaig dir a l'artista que la seva pintura a Santa Cecília venia a ser una versió contemporània del que havia fet Henri Matisse a la capella del Rosaire de Saint Paul de Vence a la Provença francesa, i Scully em va dir que Matisse li agradava molt però que, per a ell, el que feia a Montserrat li recordava més la Rothko Chapel de Houston (Texas). Vaig informar-me i vaig llegir el que era aquesta institució americana, fundada per John i Dominique De Menil a final dels anys 60 del segle passat, i quan va arribar a Montserrat la imponent obra *Holly-Stationes* de Scully ho vaig comprendre perfectament.

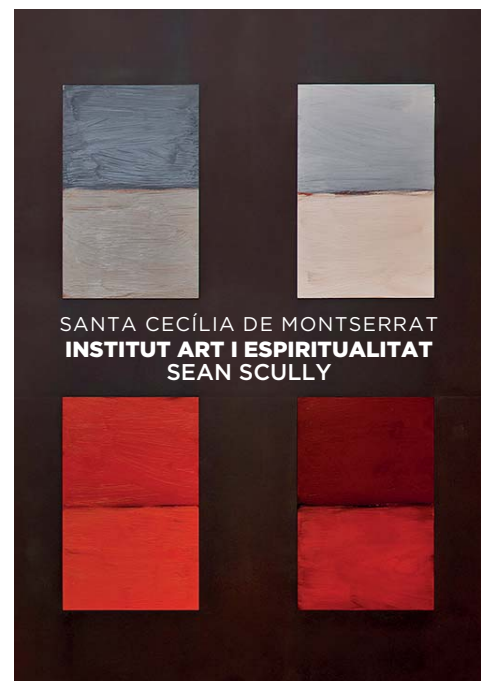
Cal tota una filosofia i cal tot un equip que doni vida a aquest espai, cridat a ser la Rothko Chapel del Mediterrani, malgrat les diferències que imposa la geografia i la història. Catalunya no és Texas ni ens trobem enmig d'una gran ciutat; la Rothko Chapel és com un *sputnik* aterrat a Texas, mentre que

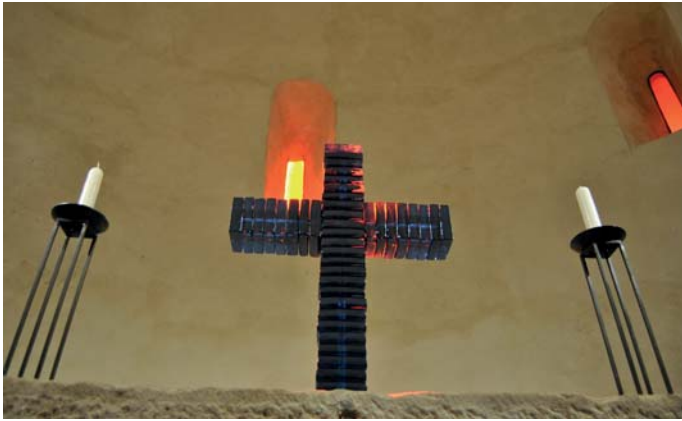
Santa Cecília es troba en un lloc solitari i té més de mil anys d'història; la Rothko Chapel tingué sempre al darrere la fortuna dels De Menil i la seva gran empresa petroliera, i Santa Cecília es troba totalment a la intempèrie amb la necessitat d'autosufregar-se. Aquests són els avantatges i els reptes que vam assumir amb la convicció de la magnitud del projecte que portàvem entre mans.

El gener va venir a veure'm a Montserrat, enviat per Sean Scully que li va donar el meu nom i l'adreça, el P. Paul Anel, un capellà jove de l'Institut Heart's House. Paul és francès, de l'Arieja, i va treballar uns anys a les *favelas* de Salvador da Bahia (Brasil); actualment viu a Brooklyn dedicat a la joventut, principalment la marginal, tot intentant suscitar-hi valors

humans per mitjà de l'art, i per aquest motiu visita assíduament una constel·lació d'artistes contemporanis de Nova York: uns, catòlics; altres, no. *El Propileu* - 16, p. 2-4, publicava un article seu i jo us parlava de la importància que per a mi havia tingut la seva visita (p. 23). La conversa amb ell i l'amistat que l'ha seguida van ser l'espurna que va fer saltar la idea de crear l'Institut Art i Espiritualitat, que de seguida vam denominar "Sean Scully". Santa Cecília de Montserrat no és Brooklyn ni el P. Laplana és el P. Anel, ni ens adrecem al mateix públic; tanmateix tots dos participem d'una igual obertura d'horitzons mentals i cordials i valorem l'art modern, i principalment l'abstracte, com un gran element de desvetllament i d'educació de la sensibilitat estètica, freqüent amb la intuïció de la transcendència i del sentiment religiós. Això ens era comú i era la medul·la d'allò que ell feia i del que jo volia fer.

Vaig parlar amb el P. Abat de les idees que anava covant arran de les converses amb el P. Anel. El P. Abat, que es cuida molt de la meua ànima, em va dir: "*Encara vols fer més coses? Si no dones a l'abast amb el que fas actualment!*" Però de seguida es va adonar que si Santa Cecília havia de tenir vida, li calia alguna cosa organitzada i travada com la que jo li proposava. Em va demanar que li fes un escrit com els que jo li faig de

tant en tant, detallant els principis teòrics i els pràctics, perquè volia consultar la proposta amb l'equip de govern del monestir. Vaig redactar un quadern de set folis amb l'anotació prèvia que tot el que proposava era un primer esbós provisional, apte per a acceptar les esmenes que calguessin. Una setmana més tard l'abat em comunicava que el projecte havia estat acceptat, però l'Institut que proposava no seria una nova entitat assumida corporativament per Montserrat, sinó simplement una de les activitats que jo promovia com a director del museu, al mateix nivell que les jornades d'estudis o els cicles de conferències. Però també em demanava que l'informés personalment de totes les activitats que fés-sim a Santa Cecília.

Jo no desitjava altra cosa. Aquest permís em donava llum verda per a cercar col·laboradors i acabar d'orientar les línies mestres de l'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully. Vaig consultar els membres del Consell Assessor del Museu de Montserrat que considerava més sensibles a aquest projecte: José Corredor-Matheos, Daniel Giralt-Miracle, Àlex Mitrani, Sílvia Muñoz d'Imbert, Albert Mercadé i d'altres.

Abans que l'Institut estigués totalment formalitzat, ja vam voler ser presents a les xarxes socials amb un blog particular www.santaceciliademontserrat.wordpress.com, que ja

vam publicar al març i en el qual no solament donem notícies referents a l'Institut, sinó que principalment hi publiquem petits articles sobre temes de fons referents a l'art i l'espiritualitat, temes d'estètica, sketches d'artistes d'avantguarda i la seva dimensió espiritual, etc. Amb aquest blog, publicitat a Internet des d'altres perfils del Museu (Facebook i Twitter, principalment), hem pretès crear un cercle d'amics i de persones interessades en el binomi art i espiritualitat, és a dir, fer-nos un públic que interactuï amb nosaltres

Val la pena que explicitem què entenem per espiritualitat, perquè pel fet que l'Institut radiqui al Monestir de Montserrat, alguns poden pensar que es tracta d'un apostolat o un mitjà de captació religiosa, i no és això. Però, per l'extrem contrari, també existeix el malentès que la paraula "espiritualitat" alguns, per influència asiàtica, la contraposen a qual-sevol religió positiva; fins i tot algú ens ha preguntat si som propagadors d'alguna tècnica o escola de meditació budista

o hinduista, i nosaltres no estem en aquesta tessitura. Quan parlem d'espiritualitat no ens referim a cap confessió religiosa concreta, sinó a la confluència de l'emoció estètica amb el pressentiment del sagrat i el sentiment religiós, amb el benentès que entre aquests factors no hi ha compartiments estancs, sinó més aviat osmosi. Mai no entrem en qüestions religioses ni en polèmiques d'aquest gènere. Ens adrecem sempre a la persona que es pregunta sobre el sentit de l'existència humana; l'animarem a continuar en la seva recerca, però no li donarem mai respostes prefabricades.

L'humus cultural en què estem plantats és el propi de l'home europeu: la cultura grecoromana, el judeocristianisme i les modalitats del pensament que van sortir de la Il·lustració, tres opcions que no posem mai en confrontació excloent, sinó que les considerem unides per la base d'un humanisme integral. En el nostre espai caben perfectament creients i no creients, cristians que viuen pacíficament la seva fe i els que viuen en un mar de dubtes, agnòstics que es troben bé en el seu agnos-

ticisme i els qui senten una inquietud ulterior que els obre a la transcendència sense saber-la especificar. Des de la nostra identitat occidental, assumida i vertebrada, podem obrir-nos, sense eclecticismes i sense emigrar espiritualment a altres sistemes de vida i de pensament, a les altres savieses culturals (sufisme, taoisme, hinduisme, budisme) d'una manera sana i enriquidora.

L'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully compta amb un Consell Assessor que proposa activitats i que n'assegura el nivell de qualitat. Esmento només alguns noms. Entre els artistes: Sean Scully, Bill Viola i Joaquim Chancho. Entre els filòsofs i

escriptors: Luis Giron Negron (Harvard) i Victòria Cirlet (UPF). Crítics i historiadors de l'art: J. Corredor-Matheos, Daniel Giralt-Miracle, Pilar Parcerisas Alex Mitrani, Sílvia Muñoz d'Imbert, Àlex Susanna, Lourdes Cirlet (UB), Mercè Ibarz i Albert Mercadé. Poetes: David Jou i Narcís Comadira. Músics, compositors i musicòlegs: Bernat Vivancos, Joaquim Garrigosa, Jaume Ayats, Oriol Pérez Treviño i Joan Casals.

Les activitats que promou l'Institut es poden emmarcar en aquestes categories:

Meditació silenciosa i acompanyada per un ponent que introdueix el tema i el desglossa en punts, amb silencis intercalats.

Conferències i col·loquis sobre filosofia estètica, literatures comparades i art contemporani.

Lectura o recitals de poesia espiritual d'autors antics o contemporanis.

Audicions musicals guiades per un expert.

Concerts de música de petit format: solistes, música de cambra.

Col·loquis sobre música sacra antiga o moderna.

Ens estan arribant moltes iniciatives que haurem de valorar.

Programem les activitats preferentment els divendres a la tarda, de 16 a 18h. En principi totes són gratuïtes, però animem els assistents a ajudar-nos a suportar la despesa amb una aportació voluntària.

Finalment us incloc el programa d'activitats d'aquest primer curs.

AGENDA DE L'INSTITUT ART I ESPIRITUALITAT

2 d'octubre.

MEDITACIÓ *Busca la pau, procura aconseguir-la*
P. Josep Maria Soler, abat de Montserrat

16 d'octubre.

AUDICIÓ MUSICAL, *Els cants del Llibre Vermell de Montserrat*
P. Daniel Codina, monjo de Montserrat i director de l'arxiu musical històric de l'Abadia de Montserrat

27 d'octubre.

CONFERÈNCIA, *L'espiritualitat en l'art*
Sean Scully, artista

13 de novembre.

MEDITACIÓ, *Hildegarda de Bingen*

Dra. Victòria Cirlot, catedràtica de filologia romànica a la Universitat Pompeu Fabra

20 de novembre.

CONCERT, *Meditacions*

Oriol Romaní (clarinet)

22 de novembre.

Festa de Santa Cecília

Jornada de portes obertes

11 de desembre.

RECITAL POÈTIC, *Poemes de Nadal i altres poesies*

Núria Candela, rapsode

22 de gener de 2016.

CONFERÈNCIA, *Noves visualitats per a la fragilitat de l'home contemporani*

Dra. Pilar Parcerisas, historiadora de l'art i crítica d'art

19 de febrer.

AUDICIÓ MUSICAL, *Inspiració divinitat (1/3) Mendelssohn – Bach*

Oriol Pérez Treviño, musicòleg i programador musical

11 de març.

LECTURA COMENTADA, *El Càntic Espiritual de Sant Joan de la Creu*

Josep de C. Laplana, monjo de Montserrat, director del Museu de Montserrat

8 d'abril.

MEDITACIÓ, *El càntic de les criatures de Sant Francesc*

Fra Valentí Serra, caputxí, historiador i naturista

22 d'abril.

AUDICIÓ MUSICAL, *Inspiració divinitat (2/3) Brahms*

Oriol Pérez Treviño, musicòleg i programador musical

13 de maig.

CONFERÈNCIA, *Dimensió espiritual al videoart de Bill Viola*

Dra. Lourdes Cirlot, historiadora de l'art i Vicerectora de la Universitat de Barcelona

27 de maig.

AUDICIÓ MUSICAL. *Inspiració divinitat (3/3) Fragments del Parsifal de Richard Wagner*

Oriol Pérez Treviño, musicòleg i programador musical

Coses que passen

Presentació del llibre del P. Jaume Hereu

El passat dia 6 de juny el P. Jaume Hereu, rector de la parròquia ortodoxa de Girona, va presentar al Museu de Montserrat el seu llibre *50 sonets a la Mare de Déu* il·lustrat amb dotze icones de la Mare de Déu de la col·lecció *Phos Hilaron* del Museu de Montserrat. Hi va assistir un grup notable dels seus feligresos i amics.

Primera missa a la nova Santa Cecília de Montserrat

Sean Scully no va poder ser a la inauguració religiosa de la nova Santa Cecília de Montserrat, però en saber que l'endemà de la inauguració oficial, el primer de juliol, el P. Paul Anel i el P. Laplana volien celebrar una primera missa a Santa

Cecília, va voler assistir-hi ell sol, amb una part de l'equip del Museu de Montserrat: Albert Mercadé, Raül Maigí i Montse Mur. Vam fer la missa votiva de la titular en anglès i llatí. Vam pregar per la família de Sean, vius i difunts, i per una llista d'amics de l'artista pels quals ens va demanar un record. Va ser un moment de gran intensitat emotiva per a tots, d'aquells que no s'obliden mai.

Un grup de Belles Arts de la UB

El Dr. Domènec Corbella, a més de ser un excel·lent pintor que va exposar al Museu de Montserrat el 1997 i bon amic nostre, és un professor del Departament de Pintura de la Facultat de Belles Arts de Barcelona dedicat vocacionalment a l'ensenyament i a la formació de l'esperit dels joves que es

preparen per a ser artistes. En assabentar-se de l'existència del nostre Institut Art i Espiritualitat va voler connectar immediatament amb nosaltres i el primer d'octubre va venir acompanyant 35 alumnes del màster de Creació Artística que dirigeix. Al matí van visitar el Museu i a la tarda van anar a Santa Cecília de Montserrat, on van seguir les explicacions del P. Laplana per acabar amb una estona de silenci i d'interiorització. El grup era internacional i no hi mancaven els asiàtics.

Nou llibre sobre la col·lecció mesopotàmica del Museu

Montserrat Marín
Conservadora del MDM

El passat 18 de setembre va tenir lloc al Palau Robert de Barcelona la presentació del llibre *La colección mesopotámica del Museo de Montserrat*, del Dr. Ignacio Márquez Rowe, especia-

lista en llengües sumèria i accàdia i membre del CSIC. Aquest publicació, de la qual ha tingut especial cura Javier Uriach Torelló, manifesta la riquesa de materials adquirits pel P. Ubach durant els seus viatges al Pròxim Orient, especialment el d'Iraq els anys 1922-1923.

A l'acte van prendre part el P. Pius-Ramon Tragan, monjo de Montserrat i director de l'Scriptorium Biblicum et Orientale de Montserrat, el Sr. Javier Uriach (editor), el Dr. Ignacio Márquez Rowe (autor del text) i el P. Abat de Montserrat Josep M. Soler.

Aquest catàleg de la col·lecció mesopotàmica és el segon de la sèrie, iniciada amb el de col·lecció egípcia, el 2008.

Bloc de notes Mort de Romà Vallès

El passat 15 de juny ens va deixar l'artista Romà Vallès (Barcelona, 1923-2015), un dels pioners de l'informalisme i l'abstracció a Catalunya. Teníem una bona amistat amb Romà Vallès i des de fa alguns anys ja havíem parlat de treballar junts. Tot i que sabíem de la seva delicada salut, la notícia ens va caure com una galleda d'aigua freda, atès que uns dies abans havíem reprès el contacte per començar a preparar una exposició seva al Museu de Montserrat. Romà Vallès va morir poc després que el Centre Cultural de Terrassa inaugurés un espai d'exhibició i estudi de la seva obra. Ben aviat esperem retrobar-nos amb la seva filla Isabel per posar fil a l'agulla a la mostra d'homenatge que des del Museu de Montserrat li volem dedicar i que, malauradament, serà a títol pòstum.

Una nota de Glòria Escala sobre dos quadres nostres de Nonell

La Dra. Glòria Escala, bona amiga del Museu de Montserrat, està treballant el catàleg raonat de l'obra d'Isidre Nonell i una biografia ben documentada. En referenciar el nostre qua-

dre *Fangueig* (1897), oli sobre tela, 26 x 42,4 cm, donació Josep Sala Ardiz, N. R. 200.484, va tenir la sospita que tenia més interès que no semblava. Va venir al museu i ens va demanar desmuntar l'obra per inspeccionar-la pel darrere i, efectivament, vam tenir una sorpresa.

Ja sabíem que aquest quadre i també aquell altre *Esperant la sopa* (1899), oli sobre tela, 51 x 65,5 cm, donació Sala Ardiz, N. R. 200.485, havien passat per mans del gran marxant dels impressionistes i galerista d'art de París, Paul Durand-Ruel, ja que els dos quadres conserven en el seu revers una etiqueta de la seva galeria. Però les inscripcions manuscrites eren pràcticament il·legibles. I ara ve l'afortunada troballa de la nostra amiga Glòria, que ha consultat l'arxiu Durand-Ruel

Una altra aportació interessant de la nostra amiga Glòria Escala és que Durand-Ruel va comprar aquests dos quadres montserratins en una mateixa operació el 19 de desembre de 1899, amb un tercer titulat *Le pont d'Austerlitz*, avui en una col·lecció particular. (JdCL)

de París i ha trobat la relació nominal dels quadres de Nonell comercialitzats pel marxant. Sense cap mena de dubte el nostre quadre *Esperant la sopa*, que també ha estat anomenat simplement *Pobres* o *La sopa*, en el seu origen tingué el títol *À la porte d'une église*. Els personatges representats es troben, doncs, a la porta d'una església i no d'un convent o d'una casa de beneficència, i la sopa no apareix enlloc i només una figura té al costat un pot que podria contenir-la. Caldrà canviar el nom d'aquest quadre, tot i que l'actual es trobi consagrat per l'ús?

D'altra banda, l'obra que avui coneixem amb el nom de *Fangueig* és en realitat *La Grande Jatte*, una vista de l'illa parisenc que el puntillista George Seurat havia pintat el 1884 en *Un dimanche après-midi à l'Île de la Grande Jatte* i que tots els artistes interessats per l'art modern coneixien bé. El petit quadre de Nonell corrobora la plena assimilació de la lliçó impressionista per la intensitat de la llum i els empastaments atrevits.

Premi Protecturi a Sean Scully per la seva intervenció a Santa Cecília

El 29 i 30 d'octubre es va celebrar a Madrid el V congrés de Protecturi, associació per a la protecció del patrimoni històric. El president d'aquesta associació és Jesús Alcantarilla, el director de seguretat de Montserrat, que ha reunit entorn de Protecturi un bon grup de professionals dedicats a la custòdia del patrimoni artístic i històric. Cada edició dels congressos atorga mencions honorífiques, un premi institucional i premis individuals. Enguany, un dels premis individuals va

recaure en el pintor Sean Scully per la seva aportació al patrimoni religiós, en concret per les seves pintures a l'església del monestir de Santa Cecília de Montserrat. El mateix Scu-

Ily havia participat en una taula rodona del congrés, juntament amb el pintor Alejandro Botuboi, sobre “El llegat de l'artista i la propietat intel·lectual”. Va lliurar el premi el P. Ignasi M. Fossas, prior de Montserrat, que també havia estat convidat al congrés per fer una conferència sobre “Protecció, respecte i seguretat en els espais de l'Abadia de Montserrat”. Després de rebre el premi, Sean Scully va dir unes paraules d'agraïment i de satisfacció per haver pogut col·laborar amb el Monestir de Montserrat en un projecte tan apassionant com el de Santa Cecília. (*Ignasi Fossas, Prior de Montserrat*)

Cicle sobre restauracions recents al MDM

Montserrat Marín
Conservadora del MDM

La primavera passada, el Museu de Montserrat va organitzar un cicle de conferències sobre la col·lecció de teixits còptes, que va reunir un bon grup d'experts en el camp de l'egiptologia, l'arqueologia i la restauració de teixits. Aquesta tardor el museu ha programat una altra sèrie de ponències, aquesta vegada lligades a les restauracions recents d'algunes obres de Montserrat.

Al llarg de quatre sessions, els restauradors amb els quals el Museu de Montserrat treballa habitualment expliquen el procés de la seva intervenció i ofereixen al públic interessat en aquesta matèria el treball acurat i minuciós que ha comportat l'encàrrec de restauració que han rebut. D'aquesta manera el Museu de Montserrat posa a l'abast de tothom de forma gratuïta el treball de conservació que està duent a terme i ajuda a prendre'n consciència i a conèixer també la complexitat que implica una bona restauració.

El cicle va començar el 10 d'octubre amb la intervenció de Carme Bello i Àngels Borrell, especialistes en la restauració d'obres en paper, que dirigeixen Estudi B2 de Barcelona. El seu treball va versar sobre la laboriosa restauració d'un manuscrit escrit en sànscrit procedent del Nepal, del qual ja us vam parlar a *El Propileu* - 14, p. 18-19. La fragilitat del suport, a causa de la seva antiguitat i del mal estat de conservació en què es trobava, van convertir aquesta intervenció en un procés delicat en el qual no només calia netejar el suport i les tintes sinó realitzar també empelts de paper per proporcionar una major estabilitat al conjunt i reomplir les faltes produïdes pel desgast i també l'atac d'insectes.

El passat 14 de novembre, Montse Puchades, del taller Montart Restorer de Manresa, va presentar la restauració d'una obra anònima del segle XVII, atribuïda al cercle de Carracci, detallant materials, productes i procediments implicats. Aquesta intervenció servia com a treball de final de grau de la restauradora.

El 28 de novembre Gisela Bosom, del taller ProArtis de Barcelona, va explicar el tractament que va aplicar a un conjunt de bronzes de l'Antic Egipte, afectats greument per oxidació amb presència de clorurs. Com ja us vam exposar de manera extensa a *El Propileu* - 12, p. 24-26, la restauració dels bronzes es va dur a terme mitjançant l'aplicació de plasma fred. El mètode redueix la corrosió, actuant sobre els òxids i les sals metàl·liques i és del tot adient per a objectes que presenten fragilitat a la pressió mecànica a l'hora d'intervenir-los. Aquest procés llarg i delicat va ser realitzat a l'Institut Químic de Sarrià a càrrec del Dr. Salvador Borrós, enginyer químic i professor de l'esmentat Institut.

De totes les restauracions que conformen el cicle de conferències, la de més volum és sens dubte la de l'Aula Capitular del monestir. L'operació, de la qual vam parlar a *El Propileu* - 16, p. 16-17, va córrer a càrrec de Voravit Roonthiva i el seu equip. La ponència de Voravit s'efectuarà el 12 de desembre a les 10h i comportarà una visita guiada a l'interior del monestir per comprovar el treball d'ampli espectre que va significar l'encàrrec: pintura mural, escultures, vitralls emplomats i mobiliari.

La finestra oberta

“La finestra oberta al dipòsit de reserva” s'ha convertit ja en una secció fixa d'*El Propileu*. Amb una periodicitat mensual hi destaquem una obra del dipòsit que habitualment no es veu a l'itinerari permanent o que constitueix una novetat. Aquest aparador suscita curiositat i sovint comentaris dels visitants, que és un fet molt interessant per a un museu que vol ser

viu. Fa un parell de mesos que l'empresari Bill Royall, col·leccionista d'art amic de Sean Scully i President del Virginia Museum of Fine Arts (VMFA), ens va visitar amb una part del seu equip i ens va felicitar per aquesta iniciativa, van prendre fotos d'aquest racó i ens va dir que al seu museu voldrien fer quelcom de semblant; i, unes setmanes més tard, s'esdevenia el mateix cas amb la Dra. Annette Ludwig del Gutenberg-Museum de Magúncia.

Des del mes de juny fins al novembre hem destacat en aquest espai les obres següents:

Juny, 5. La taula gòtica de Pere Vall (Cardona, doc. 1405-1411...), *Martiri de Sant Blai*, 1408. És una de les tres taules que un donant que va voler restar anònim ens va consignar el 2014 i de les quals ja us vam parlar a *El Propileu* - 15, p. 15.

Juliol, 23. Josep-Lluís Arimany (la Garriga, 1923 – Granollers, 1999), *Llum*, 1994, oli sobre tela, 89 x 116 cm, N. R. 201.394. L'autor és un personatge polifacètic: pediatre famós, viatger antropòleg i pintor interessat especialment per la figura femenina i d'un realisme estricte i programàtic. Arimany va donar aquest quadre el 1995 juntament amb la *Pietat*, una obra de gran format, que es troba a la basílica. El quadre *Llum* pertany a la darrera època mística del pintor decantada cap a un realisme màgic en què la llum i el misteri tenen el protagonisme del quadre.

Setembre, 2. En una vitrina exposem escultures petites que hem rebut darrerament i d'altres que teníem guardades de feia més temps. Entre aquestes darreres, dues terracotes de noies assegudes de la donació Enric Gil (2010), de Lluïsa Granero (Barcelona 1924-2012); la *Mare de Déu amb l'Infant* (c.

1910) de Josep Llimona, de la donació Família Arañó Güell, de la qual ja us vam parlar a *El Propileu* - 16, p. 14-15, i les escultures de bronze *Mariner de Tarragona* i *Dona d'Amposta* (1902) d'Emili Fontbona, de la donació conjunta del Dr. Francesc Fontbona, Núria Gil i Joan Sabaté, president del Casino d'Amposta (*El Propileu* - 15, p. 16).

Setembre, 22. Presentem al públic una obra que ens va donar feia poc Jordi Pericot titulada *Espai segons les lleis de l'atzar* (1972), de metacrilat i pintura, molt emblemàtica de l'anomenat art cinètic.

Novembre, 4. Destaquem dos quadres petits del segle XIX, que vam rebre la tardor de l'any passat amb quinze quadres més d'una donació que ha volgut restar anònima. Es tracta dels quadres *Absis de la catedral de Barcelona* (c. 1887) de Pere Borrell i d'un típic paisatge crepuscular, rural i silenciós, de Modest Urgell. Us en vam informar a *El Propileu* - 15, p. 14.

Passi permanent 2016

Com cada any per aquestes dates, el Museu de Montserrat renova el seu passi permanent. És un carnet personal que enviem als donants, membres assessors, directors i altre personal de museus amb qui tenim més contacte i altres personalitats distingides del món cultural. L'any 2016 es commemorarà el 150 aniversari de Ramon Casas (1866-1932), un

pintor molt ben representat a la nostra col·lecció. Des de Montserrat ens hem volgut sumar a l'homenatge i és per això que hem escollit aquest detall d'una obra seva, *La Parisenca* (1900), per il·lustrar el passi. La validesa de la tarja és intransferible i permet l'entrada al titular amb un parell d'acompanyants o amb el nucli familiar més pròxim.

Ἰδοὺ – Ecce – Guaita quina peça!

El retaule de Sant Maurici del Mestre de Gualba

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Taula daurada i policromada amb tremp, 187 x 122 cm.

Final del segle XV.

N.R. 200.285. Donació Julio Muñoz, 1945.

No sabem amb exactitud l'origen d'aquest petit retaule. Atès que a Catalunya són molt poques les esglésies antigues amb la titularitat de Sant Maurici, aquella a la qual escauria més aquest petit retaule és la de Sant Maurici de la Quar, al Berguedà, una fundació privada del XIV que era servida per un monjo del proper monestir de la Portella. Aquesta només és una hipòtesi versemblant, perquè aquest retaule va ser adqui-

rit a un antiquari pel pintor i restaurador Francisco Bertendona (Sevilla, 1871 – Barcelona, 1945). El 1925 va ser publicada la primera imatge d'aquesta taula en base a una fotografia de Francesc Mas, que ens mostra l'estat deplorable en què es trobava. N'havia saltat, segurament per oxidació, tot l'estofat de pa de plata que afectava l'hopalanda de la figura central, les gualdrapes dels cavalls, el vestit de l'emperador, el gremial del Papa, tot el vestit de la *Mater Dolorosa* i altres detalls. En aquesta situació, cap al 1938, el va veure l'estudiós de la pintura gòtica catalana Chandler Rathfon Post,

el més acreditat en aquell moment. La primera publicació de 1925 considerava que el nostre retaule probablement era d'escola aragonesa amb influències sieneses. Per contra, Post va pensar que podia ser obra d'un pintor valencià que corria per Catalunya a mitjan segle XV i que ell anomena Mestre Girard.

El 1944, l'empresari Julio Muñoz Ramonet adquirí el nostre retaule a Bertendona per 35.000 ptes. i el va ofrenar a l'Abadia de Montserrat. En aquesta avinentesa el retaule va ser restaurat pel Manuel Grau i Mas, cap de restauració dels Museus d'Art de Barcelona. La peça va ser presentada oficialment a Montserrat, ja restaurada, el 2 de desembre de 1945, i la Crònica oficial del monestir la qualifica d'ofrena de "l'opulent home de negocis, D. Julio Muñoz, benefactor de la nova façana" i la valora per 600.000 ptes., un preu evidentment exorbitant.

A partir d'aquell moment, el nostre retaule és esmentat habitualment entre les obres notables de la Pinacoteca de Montserrat, amb una particularitat: quan era a la col·lecció Bertendona aquest retaule es deia de Sant Jordi. Post dubtà d'aquella titulació i en digué simplement *Warrior Saint*. Només els monjos de Montserrat, més versats en la iconografia cristiana, li posaren el nom de Sant Maurici, que és el que li correspon. Verrié, després de descriure la bellesa del Caravaggio i de les pintures de Berruguete de Montserrat, esmenta el nostre quadre com "el retablillo, bárbaro e ingenuo, de San Mauricio, obra pirenaica de fines del siglo XV". L'oficial *Índice ar-*

tístico de Montserrat, que va fer publicar l'abat Aureli Escararé el 1956, el col·loca com a número 1 dels anònims catalans i el descriu lacònicament: "S. XV, principios. Retablo de San Mauricio con escenas de su vida".

L'atribució de la nostra taula a l'anomenat Mestre de Gualba va ser mèrit de Joan Ainaud de Lasarte en comprovar que el retaule de Montserrat estava fet per la mateixa mà que el de l'església parroquial de Sant Vicenç de Gualba. Un llistat dels quadres del Museu de Montserrat, de 1965, ja esmenta el retaule amb l'atribució, que ha esdevingut oficial, d'obra del Mestre de Gualba. El fet que Post amb el seu prestigi assegurés que el retaule de

Montserrat era obra del valencià Pere Girard va provocar una sèrie en cadena d'atribucions proposades i desmentides referents a aquest mestre, identificable amb l'anomenat Mestre de Cervera; aquesta qüestió ha estat ben estudiada per Ximo Company i Climent. Tanmateix qui ha tractat més detingudament la proximitat i la diferència entre el Mestre de Cervera i el Mestre de Gualba ha estat el conservador del Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal, Alberto Velasco González, que ha dreçat plausiblement el corpus d'obres atribuïbles al Mestre de Gualba, que comprèn, a més de les dues obres esmentades, el retaule de Sant Esteve del Museu Santacana de Martorell, dues taules de l'antiga col·lecció Carreras Candi i una predel·la molt semblant a la del retaule de Montserrat que es troba al Museu de Belles Arts de Budapest. L'activitat artística d'aquest mestre és amb total certesa el darrer decenni del segle XV.

La primera constatació que ens ve a la ment és que el Mestre de Gualba i els pintors que podem dir del seu cercle tenen molt poc a veure amb els pintors més fins i prestigiosos del seu temps, com Jaume Huguet o Lluís Dalmau, que obtenien els encàrrecs més importants. L'art del Mestre de Gualba, sense ser tosc o maldestre, era simplement popular i pasat de moda. Però aquestes mancances passaven desapercebudes en els nivells rurals on pintava el mestre. Avui dia, si

mirem amb ulls actuals aquest retaule de Sant Maurici, podem percebre-hi un toc d'innocència ingènua molt agradable i una tècnica narrativa amena i convincent. Una altra nota que proporciona interès al nostre retaule és que és l'únic de la pintura gòtica catalana dedicat a aquest sant cavaller, tan famós i estimat a l'Europa Central, la història novel·lesca del qual ens és narrada per la *Llegenda Àuria* de Jaume de Voràgine.

Com és habitual, a l'àtic del retaule podem veure l'escena del Calvari amb la ciutat emmurallada de Jerusalem al fons. El carrer central està reservat tot ell a la figura de sant Maurici, que es destaca sobre un fons de pastillatge daurat. L'artista ha volgut presentar-nos-el com un jove ben plantat vestit luxosament i a la moda. La seva condició de militar només està al·ludida per les canelleres metàl·liques, l'elm que té a terra, al seu costat dret, i la llança, que comporta també un gallardet amb

la creu vermella sobre fons blanc, que és característic del sant. Vesteix gipó vermell i porta a sobre una hopalanda curta de color blau, amb esclavina i obertures per les quals treu els braços, coberts també amb l'armadura metàl·lica. Va cofat amb una carmanyola de volta girada ornada amb una ostentosa ploma verda. Als seus peus veiem la figura minúscula del donant del retaule, en actitud orant, amb tonsura clerical i vestit de canonge. Al paviment enrajolat veiem un escut heràldic consistent en una campana, que podria estar relacionat amb el donant.

Tot seguit, començant pel pis superior del carrer esquerre, se'ns explica la història de Maurici, *primicerius* de la legió tebana, composta majoritàriament per joves cristians procedents de Tebes (Egipte), enrolats a l'exèrcit imperial, per a combatre a les Gàl·lies. En passar per Roma, demanen la benedicció del papa sant Marcel·lí i li juren fidelitat a la seva religió cristiana. L'escena inferior ens mostra sant Maurici a

cavall que s'ha traslladat a la cort i protesta davant l'emperador Maximià contra el decret que ordena a la legió d'oferir sacrificis idolàtrics. La tercera escena, al pis superior del carrer lateral dret, ens relata que l'emperador ha delmat ja la legió tebana i ha fet decapitar els col·laboradors més pròxims de Maurici: Exuperi i Càndid. Com veiem en la quarta i darrera escena, posteriorment li tocà el torn a Maurici, que és decapitat en presència d'altres militars cristians, que testificaran el martiri i el lloc de la sepultura del sant, a Agaune (Suïssa), on se li va edificar una gran església i un monestir que esdevindrà un lloc de pelegrinatge europeu de gran importància.

La predel·la es troba mancada de l'escena central, que sens dubte ha de representar "Crist, home de dolors", com és de consuetud i com podem veure també en el bancal del Mestre de Gualba i molt semblant al nostre que es conserva a Budapest. Als costats de l'absent "Crist de dolors", veiem la Verge *Mater Dolorosa*, i sant Joan Evangelista, i als extrems, sant Pere amb les claus i Maria Magdalena amb un rosari i el pot dels perfums.

Aquest petit retaule de Montserrat va ser restaurat per Ramon Gudiol Ricart el 1969 i posteriorment, el 2010, va caldre

restaurar-lo un cop més, ara al Centre de Restauració de la Generalitat de Catalunya. S'ocuparen d'aquesta operació Vora-vit Roonthiva, amb l'ajut de David Sivestre i Irene Panadés, que a més de fer una feina excel·lent, en redactaren una memòria modèlica.

Υγίαίνε – Valet – A reveure!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Ignasi de Loiola i el seu llibre d'Exercicis Espirituals és una marca indeleble que porto des de jove i sé i n'estic convençut de la saviesa d'aquella màxima seva que deia: "En temps de desolació no feu mai mudança" (EE 318). Tots anem una mica o bastant apurats, com us deia en la salutació d'aquest número d'*El Propileu*, que ja és el 17. No crec que ens trobem encara en la gran desolació, però Déu n'hi do! Quan hom es comença a moure, no hi ha manera de treure'n res en clar, perquè tothom té l'ai al cor. No hi ha govern i ningú sap què passarà. Tot és donar llargues... i fins i tot els qui no tenen res d'ignasians ens diuen que "no és pas temps de fer mudances".

Aquest temps d'inseguretat, perquè tenim molt poc combustible per fer tirar el tren i perquè el carril està insegur i es pot bellugar perillosament, jo el considero un temps molt bo per rumiar la propera jugada i per fer recompte de les forces que tenim, per prendre consciència que res no serà com fa dos o tres anys i que el tren en què viatgem no para ni molt menys té marxa enrere. És a dir, els "ignasians" i els gens ignasians sabem que en aquest temps de suportable desolació tots estem covant una gran i decisiva mudança, tot i que no en sabem l'abast ni la direcció precisa.

Jo encara voldria fer un pas més enllà. Sempre m'ha impressionat aquell passatge del profeta Jeremies, quan en temps de la gran desolació i del captiveri d'Israel exhortava a construir cases, a comprar camps i a plantar vinyes (cf. Jer 32). És temps de rumiar, però no de desistir de la feina que ja hem fet. De cara al 2016 tenim el calendari d'activitats del Museu i de Santa Cecília ja concretat, però no n'hi ha prou. Tenim projectes ambiciosos que ens esperen, com aquell de la nova secció d'"Arqueologia i de cultures llunyanes" que us vaig exposar a *El Propileu* – 15, i altres projectes de bastant d'envergadura que tenim en cartera. Difícilment els podrem realitzar, com hem fet amb l'Espai d'Art Sean Scully a Santa Cecília de Montserrat, però els podem concretar més i els podem proposar i dinamitzar. No cregueu que és cap estira-bot i cap fugida cap endavant, més aviat és un acte d'esperança en el futur que hem de preparar amb la col·laboració de tots.

CATALANA OCCIDENT ASSEGURA OBRES D'ART

www.catalanaoccidente.com

Amb els seus 150 anys d'experiència, una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura de Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Josep Obiols (1894-1967)
Migdiada
1949-50
Oli sobre tela, 66 x 92,5 cm
Donació Família de Josep Obiols
N.R. 202.256

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí i Montse Marín
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Raül Maigí, Eva Manteca, Pere Grima i Equip tècnic MDM

© Laurent Jiménez-Balaguer, VEGAP, Barcelona, 2015.

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008

www.museudemontserrat.com